

SELİMNÂME

(سلیمنامه)

Yavuz Sultan Selim
ve dönemiyle ilgili eserlerin
genel adı.

Osmanlı tarih literatüründe dönemleri ele alınan padişahların adını taşıyan eserler ayrı bir grup oluşturur. Bu ad verme geleneği ilk defa Yavuz Sultan Selim devrinde ortaya çıkmış ve onun ismiyle anılan tarihler "Selimnâme" diye adlandırılmıştır. Ancak bu gelenek, Kanûnî Sultan Süleyman ve II. Selim'den sonra birkaç istisna dışında sürdürülmemiştir. Kanûnî dönemi anlatan tarihlere "Süleymannâme" adı verilirken II. Selim için yazılan bazı eserlere Selimnâme denilmesi dikkati çekmektedir. Yavuz Sultan Selim devrinin içine alan Selimnâmeler'in bir kısmı bu padişah döneminde, büyük bir kısmı ise Kanûnî devrinde ve daha sonraki asırlarda yazılmıştır. Kısa süren saltanatı döneminde önemli işler başaran Yavuz Sultan Selim hakkında çok sayıda eser ortaya çıkmıştır. Çoğu Türkçe olmakla birlikte Farsça ve Arapça yazılmış örnekleri de bulunan Selimnâmeler arasında çok rağbet görenler şöylece sıralanabilir:

İdrîs-i Bitlisî, Farsça *Selîmşâhnâme*'sini Yavuz Sultan Selim'in emri üzerine yazmış, onun doğumundan 1518 yılına kadar geçen dönemi ele almıştır. Eser bitirilememiş, müsvedde halindeki notlar kısmen kaybolmuş, eksikler Kanûnî Sultan Süleyman'ın emriyle müellifin oğlu Ebülfazl Mehmed Efendi tarafından 1567'de tamamlanmıştır (nşr. Hicabi Kırılancığı, Ankara 2001). Doğu Anadolu'da mahallî Kürt beylerinden Şükrî-i Bitlisî, Yavuz Sultan Selim'in İran ve Mısır seferlerine katılmış, mensup olduğu Şahsüvaroğlu Ali Bey'in teşviki ve onun verdiği bilgilerle 5829 beyitlik Türkçe *Selîmnâme*'sini kaleme almıştır. Şahsüvaroğlu'nun öldürülmesinden sonra yerine geçen Halil oğlu Koçi Bey'e intisap eden Şükrî eserini tekrar gözden geçirmiş ve Kanûnî'ye takdim etmiştir. Selim'in Trabzon valiliğiyle başlayan eserde Çaldıran ve diğer meydan savaşları hakkında geniş bilgi verilmiştir. Özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgeleriyle Arap topraklarındaki yer isimleri bakımından önemli olan *Selîmnâme*'yi daha sonra Âlî Mustafa ve Hoca Sâdeddin efendiler kaynak olarak kullanmıştır. Eseri 1029 (1620) yılında Çerkezler Kâtibi Yûsuf kısmen nesre çevirip kısmen özetlemiş, 1037'de (1627-28) Cevrî İbrâhim Çelebi'nin yeniden yaz-

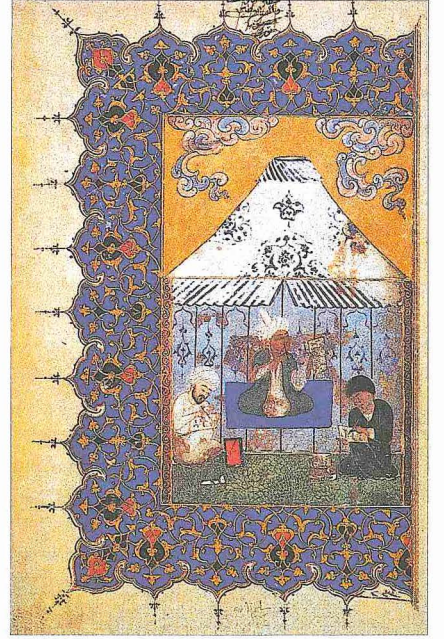
dığı eseri Mustafa Argunşah yayımlamıştır (*Selîmnâme*, Kayseri 1995, 1997). Ke-bir b. Üveys Kadızâde tarafından kaleme alınan Farsça *Ğazavât-ı Sultân Selîm*, Yavuz Sultan Selim'in Mısır seferiyle bu seferin sebepleri ve safhalarını, gidiş ve dönüş menzillerini anlatır. Bu sefere bizzat katılan müellif ayrıca *Haydar Çelebi Rûznâme*'sinden tamamlayıcı bilgiler vermektedir. Eserin bir nüshası Hacı Selim Ağa Kütüphanesi'nde kayıtlıdır (nr. 825).

Hayatına dair bilgi bulunmayan, fakat nisbesinden Endülüs İşbiliye (Sevilla) asıllı olduğu anlaşılan Ali b. Muhammed el-Lahmî el-Mağribî, 923'te (1517) temize çektiği *ed-Dürrü'l-meşân fi sîreti'l-muzaffer Selîm Hân* adlı eserinde diğer Selimnâmeler'den farklı olarak rüyalara da genişçe yer vermiştir. Yavuz Sultan Selim'i her yüzyılda bir geleceği müjdelenen müceddidlerden kabul eden müellif onun İran ve Mısır seferlerindeki başarılarından söz etmektedir. Eserin bir nüshası Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'ndedir (Bağdat Köşkü, nr. 197).

Birgili olup burada kadılık yapan Muhyî adlı bir müellife atfedilen ve İznikî Ali'nin eserine dayanan bir başka Selimnâme'de Çaldıran Savaşı farklı şekilde anlatılmaktadır. Muhyî, eserinde Yavuz Sultan Selim'in emriyle Çaldıran şehidleri için büyük bir kabir yapılip üzerine bir direk dikildiğinden söz etmektedir ki bu günümüz şehid âbidelerini çağrıştırmaktadır. Bu savaşta şehid olan Rumeli Beylerbeyi Hasan Paşa ile Malkoçoğlu Tur Ali Bey hakkında verilen bilgiler de önemlidir. Ayrıca Tebriz harekâtı sırasında Safevî ordusundaki kadinların serbest bırakılması ve Dulkadiroğlu Alâüddevlî Bozkurt Bey ile yapılan savaşlar hakkında geniş bilgiler içeren eserde Tebriz'den İstanbul'a getirilen 1700 hâ-neden söz edilmektedir. Eserin bir nüshası Konya'da İzzet Koyunoğlu Kütüphanesi'nde kayıtlıdır (Tekindağ, I [1970], s. 215).

Yavuz Sultan Selim ve Kanûnî Sultan Süleyman zamanlarında yaşayan, şiirlerinde Edâî / Adâî mahlasını kullanan Şirazlı Molla Muhammed'in *Şâhnâme-i Selîm Hânî* adlı eseri özellikle İran seferi hakkında ilginç bilgiler içermektedir. Kanûnî'nin cülûsu ile son bulan eser üzerinde Abdüsselâm Bilgen tarafından doktora tezi hazırlanmıştır (1987, AÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Kılıççzâde İshak Çelebi'nin *Selîmnâme*'si (*İshaknâme*) 1509 İstanbul depremiyle başlamakta, II. Bayezid'in oğulları arasındaki taht mücadeleleri, Yavuz Sultan

Şükrî-i Bitlisî'nin *Selîmnâme*'sinden minyatürlü bir sayfa (TSMK, Hazine, nr. 1597)

Selim'in cülûsu ve Şehzade Ahmed'in ortadan kaldırılmasıyla son bulmaktadır. Başta Hoca Sâdeddin Efendi olmak üzere birçok tarihçiye kaynak olan eser üzerinde Hamdi Savaş doktora çalışması yapmıştır (1986, EÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü). Bu eserin devamı niteliğindeki bir başka Selimnâme de Kalkandelenli olup Vezîriâzam Pîrî Mehmed Paşa zamanında divan kâtibi, ardından silâhdar kâtibi olan, Yavuz Sultan Selim'in İran ve Mısır seferlerine katıldığı anlaşılan, Kanûnî'nin ilk yıllarında ölen Sücûdî Çelebi tarafından yazılmıştır. Sücûdî Çelebi *Selîmnâme*'sini Mısır seferinin sonuna kadar getirmiştir. Özellikle Çaldıran Savaşı öncesi askere dağıtılan silâh ve teçhizat hakkında verdiği bilgiler kıymetlidir. Eser üzerinde İbrahim Hakkı Çuhadar tarafından yüksek lisans tezi hazırlanmıştır (1988, EÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Amasyalı olup Tâcîzâde Câfer ve Sa'dî çelebilerin yanında yetişen, Trabzon valiliği sırasında Şehzade Selim'in hizmetine giren, onun padişahlığı zamanında divan kâtibi, Mısır seferinde sır kâtibi ve 1519 yılında Anadolu defterdarı olan Keşfî Mehmed Çelebi, *Bâğ-ı Firdevs-i Guzât, Ravza-i Ehl-i Cihâd* veya *Târîh-i Sultân Selîm Hân* adlarıyla bilinen Türkçe Selimnâme'sini 1514'te yazmaya başlamış ve

1521'de temize çekmiştir. 1511 yılı olayları ile başlayan eser, özellikle Yavuz Sultan Selim'in İran ve Mısır seferleri hakkında doğru ve ayrıntılı bilgiler verir. Yarı manzum olan ve ağır bir dille yazılan *Selîmnâme* üzerinde iki yüksek lisans tezi yapılmıştır (Şefaettin Severcan, 1988, EÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü; Abdurrahman Sağır, 1993, İÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Kanûnî Sultan Süleyman döneminde yaşadığı bilinen Sa'dî b. Abdülmüteâl'in 1511 yılından başlayan *Selîmnâme*'sinde II. Bayezid'in şehzadeleri arasındaki rekabetle yeniçerilerin İstanbul yağması hakkında orijinal bilgiler verilmektedir. Bazı hususlarda Celâlîzâde Mustafa Çelebi ve Kemalpaşazâde'nin eserleriyle örtüşen *Selîmnâme* Kanûnî devrinin ilk yıllarındaki olaylarla sona ermektedir. Eserin bir nüshası Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'ndedir (Hazine, nr. 1424); ancak katalogta bu eser Kemalpaşazâde'ye ait gösterilmiştir. Sa'dî'nin *Selîmnâme*'si üzerinde Marie Therese Speiser tarafından Zürich Üniversitesi'nde doktora tezi hazırlanarak (1946) eser Almanca'ya çevrilmiştir.

Celâlîzâde Mustafa Çelebi tarafından kaleme alınan *Meâsir-i Selîm Hânî* adlı eser Selim'in Trabzon valiliği ile başlamaktadır. Müellif onun babası ve kardeşleriyle arasında geçen olayların gerçek sebepleri üzerinde durmakta, ayrıca Yavuz Sultan Selim'in İran seferi ve ordunun konakladığı menziller hakkında bilgi vermektedir. *Selîmnâme*'nin Selim'in cülûsuna kadarki bölümünün tenkitli metni ve İngilizce çevirisi Oxford Üniversitesi'nde Celia J. Kerslake tarafından doktora tezi olarak hazırlanmış, tamamı ise aslı dili ve günümüz Türkçe'siyle Kültür Bakanlığı yayınları arasında çıkmıştır (Ankara 1990, 1997).

Kemalpaşazâde'ye izâfe edilen *Selîmnâme*, aslında onun *Tevârih-i Âl-i Osmân*'ının dokuzuncu defteri olarak değerlendirilebilirse de bazı farklarla ana nüshadan ayrılmaktadır. Diğer *Selîmnâmeler* gibi şehzadeler arasındaki taht mücadeleleriyle başlayan eserde Şah İsmâil'in Anadolu'daki Şîlik propagandasına yer verilmekte, Şahkulu Baba Tekeli isyanı IX. defterden değişik biçimde anlatılmakta ve orijinal bilgiler verilmektedir. Kanûnî'ye sunulan eser *Tevârih-i Âl-i Osmân*'ın dokuzuncu defteri olarak Ahmet Uğur tarafından yayımlanmıştır (*The Reign of Sultan Selim I in the Light of the Selim-Nâme Literature*, Berlin 1985 içinde), ayrıca Ali Kökoğlu eser üzerinde yüksek lisans tezi hazırlamıştır (1994, EÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü). Şîrî mahlasıyla şiirler yazan, Vezi-

âzam Hersekzâde Ahmed Paşa'nın Mısır'da sancak beyi iken ölen oğlu zannedilen Ali Bey'in yazdığı *Târîh-i Feth-i Mısır* da bir *Selîmnâme* olup eserde Kemah'ın zaptı, Dulkadıroğlu Alâüddeve'nin yenilgisi ve Mısır seferi gibi olaylar hakkında önemli bilgiler verilmektedir (TSMK, Emanet Hazinesi, nr. 1433/2, vr. 218^b-267^b). Hoca Sâdeddin Efendi'nin yazdığı *Selîmnâme* Yavuz Sultan Selim'in nedimi olan babası Hasan Can'dan duyduklarına dayanır. Menkıbevi on bir hikâyeden oluşan bu küçük eser müellifin asıl tarihi olan *Tâcü't-tevârih*'i tamamlar niteliktedir. Verilen kıssalarda Yavuz Sultan Selim'in padişahlık öncesi ve sonrasında yaşanan bazı hadiseler anlatılmaktadır. Matbu *Tâcü't-tevârih*'in II. cildinin sonunda (s. 602-619) basılan *Selîmnâme*, ayrıca Ahmet Uğur tarafından yayımlanmıştır (*AÜ İlahiyat Fakültesi İslâm İlimleri Enstitüsü Dergisi*, sy. 4 [Ankara 1980], s. 225-241).

Bunların dışında Senâî, Hayâtî, Şühûdî, Ârifî, İznîkî Seyyid Mehmed ve Cârullah b. Fahdî'l-Mekkî gibi şair ve müellifler tarafından *Selîmnâmeler* yazıldığı gibi müellifi bilinmeyen başka eserler de vardır. Mahremî'ye ait manzum *Şehnâme*'nin birinci kısmı Yavuz Sultan Selim dönemine ayrılmıştır. Bilinen tek nüshası Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde bulunan eserin (Revan Köşkü, nr. 1287) bu bölümü üzerinde Hatice Aynur doktora tezi yapmıştır. Nâmîk Kemal, *Evrâk-ı Perîşân* adlı eserinde Selâhaddin-i Eyyûbî ve Fâtih Sultan Mehmed ile birlikte Yavuz Sultan Selim'in biyografisine de yer vermiş, bu münasebetle Mısır ve Arap topraklarının ilhaki, hilâfetin İstanbul'a getirilmesi gibi konuları hamâsî bir üslûpla kaleme almıştır. Yahya Kemal Beyatlı, *Eski Şiirin Rüzgârıyla* adlı eserinin başında klasik terki-bibend tarzında yazdığı "Selîmnâme"sinde bu padişah döneminin seferlerini tennüm etmiştir.

Kazasker Kadızâde Vüsûlî Mehmed Çelebi tarafından II. Selim için yazılan *Selîmnâme*'yi N. Öztürk yayımlamıştır ("Kazasker Vusulî Mehmed Çelebi ve Selîm-nâme'si", *TDA*, sy. 50 [Ekim 1987], s. 9-108). Seyyid Lokman'ın *Selîm Hânâme*'si 1581'de tamamlanmış ve III. Murad'a sunulmuştur (TSMK, Revan Köşkü, nr. 1537; III. Ahmed, nr. 3595).

BİBLİYOGRAFYA :

Osmanlı Müellifleri, III, tür.yer.; Levend, *Gazavatnâmeler*, s. 22-38, 79-80; Muhammed Harb Abdülhamid Zanatî, *I. Selim'in Suriye ve Mısır Seferi Hakkında İbn İyas'da Mevcut Haberlerin Selîmnâmelerle Mukayesesi: XVI. Asır Osman-*

lı-Memlûkluk Kaynakları Hakkında Bir Tetkik (doktora tezi, 1980), İÜ Ed. Fak. Tarih bölümü; Babinger (Üçok), s. 58 vd.; Ahmet Uğur, *The Reign of Sultan Selim I in the Light of the Selim-Nâme Literature*, Berlin 1985; a.m.f., "Selîmnâmeler", *AÜİFD*, XXII (1978), s. 369-379; a.m.f., "Şükrî-i Bitlîsî ve Selîmnâme'si", a.e., XXV (1982), s. 325-348; a.m.f., "Celâlîzâde Mustafa ve Selîmnâme'si", a.e., XXVI (1983), s. 407-426; Bekir Kütkoğlu, *Vekâyî'nüvis: Makaleler*, İstanbul 1994, s. 11; A. Steidi, "Die Wiener Handschrift des Selîm-nâme von Sukrî", *WZKM*, sy. 42 (1942), s. 180-223; İsmet Parmaksızoğlu, "Üsküplü İshak Çelebi ve Selîmnâme'si", *TD*, III (1951-52), s. 123 vd.; Şehabeddin Tekindağ, "Selîm-nâmeler", *TED*, sy. 1 (1970), s. 197-230; Filiz Çağman, "Şehnâme-i Selim Han ve Minyatürleri", *STY*, V (1973), s. 411-442; C. J. Kerslake, "The Selîmnâme of Celâlîzâde Mustafa Çelebi, as a Historical Source", *Turcica*, IX/2, Paris 1978, s. 39-51; Abdüsselâm Bilgen, "XV. Yüzyıl İran Şairlerinden Adâî-i Şirazî'nin Selîm-nâme'si", *TTK Belleten*, XLVI/182 (1982), s. 13-30; Mustafa Argunşah, "Şükrî-i Bitlîsî, Selîmnâme'si ve Eserin Dili", *TDA*, sy. 55 (1988), s. 51-72; Şefaettin Severcan, "Keşfi Mehmet Çelebi'nin Selîm-nâme'si'ne Koyduğu Sözlük", *EÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, sy. 5, Kayseri 1995, s. 414-427; Orhan Okay, "Eski Şiirin Rüzgârıyla", *DİA*, XI, 393-394; Abdullah Uçman, "Evrâk-ı Perîşân", a.e., XI, 536; Hamdi Savaş, "İshak Çelebi, Kılıçzâde", a.e., XXII, 528-529.

AHMET UĞUR

SELLÂRİLER

(bk. MÜSÂFİRİLER).

SELMÂ

(bk. ÜMMÜ RÂFİ').

SELMÂ bint SAHR

(bk. ÜMMÜ'L-HAYR bint SAHR).

SELMÂN-I FÂRİSÎ

(سلمان الفارسي)

Ebû Abdillâh Selmân el-Fârisî
(ö. 36/656 [?])

İslâmiyet'i kabul eden
İran asıllı ilk sahâbî.

Asıl adı Mâhbe (Mâveh) b. Bûzehmeşân (Bûzehkân, Bûzişân, Hüşbûdân) b. Mürselân b. Yehbûzân iken müslüman olduktan sonra kendini Selmân İbnü'l-İslâm diye tanıtmış, Selmân el-Hayr, Selmân-ı Pâk veya Selmân el-Hakîm diye de anılmıştır. Mecûsî dinine mensup olan babası köyünün reisi (dihkan) idi. Selmân, Râmihürmüz'de doğdu ve ilk çocukluk yıllarını burada geçirdi.